

Een parasiet van *Passaloecus tenuis* A. Moraw. Bij het kweken van deze bekende harswesp, die hier vrij veelvuldig nestelt in de holle takjes der *Deutzia*-struiken bekwam ik ook enkele parasieten die behoorden tot de Sluipwespenfamilie der Chalcididae (*genus Eurytoma* Ill.). Het verloop der ontwikkeling dezer parasiet was als volgt. Op de steenpropjes die de verschillende cellen der larven van de harswesp scheidden, vond ik een groepje kleine gele bolletjes. Ik zond deze op naar den heer Barendrecht te Amsterdam, die zo goed was ze voor mij te onderzoeken. Over het resultaat berichtte hij mij als volgt: „de kleine gele bolletjes zijn m.i. vrij zeker eieren en dan waarschijnlijk wel van dit sluipwespje. Zij lijken mij wat ingedroogd en vertoonden uitwendig niet veel meer, dat aan een ei doet denken, maar de inhoud bleek vrijwel geheel uit ingedroogd eiwit en vet te bestaan, vandaar mijn veronderstelling. Op één van die bolletjes bevond zich nog een kleine sluipwesplarve”. Vanuit deze steenprop verspreiden de larven zich over de cellen. Deze larfjes zijn slank, wit, zeer vlug, met lange wimperharen voorzien met twee haakvormige bovenkaken aan de kop. Ik zag zo'n larfje zich voortbewegen over het dikke, vette lijf der *Passaloecus*larf, waarbij de kaken de steentjes vastgrepen waarmee deze larf bezet is (de larf der harswesp gebruikt deze steentjes bij het spinnen. Deze steentjes kleven aan haar lichaam vast, worden met de korte bovenkaken losgewerkt en op de snuitvormige onderkaak genomen, waarna ze op hun bestemde plaats aan de zijwand der cel of op de sluitprop vastgesponnen worden). Het sluipwesplarfje kroop tegen de sluitprop omhoog en sloeg met haar kop naar de kop van haar gastheer, waarvan ze steentjes aftrok. Dit observeerde ik 4 Aug. 1938. Op 7 Augustus was de larf der parasiet verveld: dik, geelbruin glimmend, met ronde kop. Op 9 Augustus was de larf der harswesp reeds bijna geheel leeggezogen. Op 14 Augustus was de parasietlarf verpopt, zonder cocon. Op 29 Augustus kwam de pop uit. Het pophulsel werd met de pooten naar achter gewerkt. De sprieten behielden echter hun omhulsel. Op 1 September, ongeveer 72 uur na het uitkomen gelukte het pas de kokertjes om de sprieten met de voorpootjes te verwijderen. Terwijl ik bij dit exemplaar, een mannetje met mooie gezaagde sprieten, niet kon observeren, hoe het nest na het ontpoppen verlaten werd, omdat het bij het openen van het nest naar buiten wipte, kon ik dit bij een ander vrouwelijk exemplaar zeer goed waarnemen. Deze was 12 Augustus verpopt en kwam 29 Augustus uit. Ook hier bleven de sprieten in de pophuid zitten. Het wespje knaagde een ronde opening in de wand van het takje. Op 31 Augustus was dit gaatje zo groot dat de kop er juist door kon. Daar deze breder is dan de thorax kon nu het gehele insect er door. Het eerste werk wat het deed was met twee bewegingen van de voorpootjes de kokertjes om de sprieten af te werpen. Dit geschiedde hier dus 48 uur na de ontpopping. Daar bij het zich uitknagen uit het nest de sprieten tegen de stenen sluitprop schuren en nog al veel te leiden hebben, zouden deze kokertjes dus wel een beschermende functie kunnen uitoefenen. Het is in elk geval wel merkwaardig dat ze pas na het uitsluipen uit de cel kunnen worden afgeworpen. En bij de twee mannetjes die bij het openen der nestjes direct na het poppen naar buiten gewipt waren, konden de sprieten ook hun omhulsels niet kwijt dan na twee of drie dagen.

A. ADRIAANSE M.S.C.

Nota. Het wijfje bezit een stevige legboor. Terwijl het mannetje op 6 September stierf, bleef het wijfje leven en voedde zich met suikerwater. Door een ongeluk werd het 20 September gedood. Ik vermoed dat deze wijfjes als imago overwinteren om bij een volgende generatie van *Passaloecus* haar eitjes te leggen.

Nog eens de merkwaardige nestsluiting van *Ammophila campestris*. Naar aanleiding van de mededeeling van den heer A. Adriaanse M.S.C. in D. L. N. XLIII p. 384, zou ik nog het volgende willen opmerken.

Dikwijls zag ik bij *Ammophila campestris* evenals bij andere dieren, afwijkingen van het normale gedragschema, die bij nader inzien het gevolg bleken van bijzondere omstandigheden en die verklaard konden worden, zonder aan te nemen, dat we met een afwijkend individu of met een andere soort te doen hadden. M.i. is ook voor de waarneming van den heer Adriaanse een aannemelijke verklaring te geven en wel de volgende:

Het *Ammophilawijfje* komt met zijn rups bij het eigen nest en haalt het eerste kluitje bij de ingang weg. Hij zal nu volgens zijn handelingsschema het kluitje opzij leggen, maar voordat hij zoover is, ziet hij het gaatje naast zijn eigen nest. Nu bleek mij uit tal van waarnemingen, dat *Ammophilawijfjes* op het zien van een willekeurig open nest reageren met het te gaan sluiten. Zelfs looze gaatjes die ik met opzet in de grond stak werden door voorbijkomende wijfjes plichtsgetroouw dichtgestopt. Zoo ook deze wesp. Zij heeft het kluitje tusschen de kaken, ziet het gaatje en reageert hier normaal op met dichtstoppen. Hetzelfde herhaalt zich totdat het eigen nest geopend is, waarna de rups wordt ingetrokken. Nu moet het nest gesloten worden, dat gebeurt als regel met de oude kluitjes, die in de buurt van het nest zijn neergelegd. Ook deze *Ammophila* wijkt hier niet van af. Hij vult zijn nestingang weer met de oude kluitjes op, maar daarmee opent hij tevens weer het zoojuist gesloten gaatje.

Den Haag, Verhulststraat 48.

G. P. BAERENDS.